رعایت اصوب الطرق و ملاحظه انواع مکلفین در بیانات شارع و تطبیق آن با روایت معمر

شاگرد: م «ال» اول را طوری معنا کردیم که با «ال» دوم سامان پیدا بکند، ولی با ذهن ساذج عرفی چند نفر هستند که از «ال» اول این معانیی که شما میگوییدی را برداشت کنند. یعنی اینکه استحباب چند جور است؛ استحباب خاصی که برای این روز باشد را نفی میکنند. خود ابن خلاد هم که نفهمیده بود.

استاد: من روزهای اولیه مراتب ظهور را عرض کردم. این فرمایش شما چون مربوط به همین روایت است، مطلب خوبی است. سؤال من این است: شما استظهار را از چیزی شروع میکنید که اگر سائل سؤال نکرده بود، نبود؟! اینکه استظهار نشد. فرمایش شما را تقریر میکنم. حالا اگر اصلا نپرسیده بود «افطر الآن». حضرت هم فرموده بودند «أ لیس تدرون؟ فامام فلا علة و شبهة، فلا». او هم چیزی نمیگفت. خب چه چیزی را میفهمیدیم؟ فرمایش شما است. عرض کردم اقدم مفاهیمی که از نفس جمله به ذهن میآید، هر جملهای یک ظهور تصوری دارد، قطع نظر از قرائن لبیه و خارجیه و مطالبی که میدانند، شما باشید و این جمله، فقط از نظر ادبی محض و کاری به محتوا نداشته باشید، این «ال» به چه چیزی میخورد؟ به «ال وقف». خیلی روشن. من این را منکر نیستم. قبلا هم عرض کردم.

> 45:29

شاگرد: محذورش چه بود که به آن نمیخورد؟

استاد: خلاف اجماع بود. خلاف صحت بعدش هم هست. یعنی اگر آن نبود، ظاهرش به این صورت فهمیده میشد. خب اگر ادامه آن نبود، «لاوقف» یعنی باید قضا کنید. خب چرا حضرت به این صورت فرمودند؟ او هم که روزه گرفته، ال وقف یعنی وقتی فهمید که ماه مبارک بوده، قضا کن. خب چرا امام به این صورت فرمودند؟ خب وقتی قضا میکنند، چه میشود؟ روایات دیگری داریم که میفرمایند همین که با جزم روزه نگرفتی قضاء آن استحباب دارد. یعنی اگر هم این سؤال معمر هم نبود، خلاف شرع نشده بود. یعنی حضرت با کلمه «فلا» اول، او را رهنمون کرده بودند به چیزی که اولا استحباب خاص ندارد و اگر هم بعداً فهمیدی اتفاقا ماه مبارک درآمد، خب قضاء آن را بگیر. کما اینکه در روایت «اصل درست» بود، با اینکه روزه گرفته بود، حضرت فرمودند اعاده کند؛ «ان

الفریضة لاتودی علی الشک». یعنی اگر معمر هم سؤال نکرده بود، این روایت می‌گفت که خوب است که اعاده بکنی و مشکلی ندارد. شما می‌گویید خب چرا به این صورت بیان کردند؟

قبلاً عرض کردم که یکی دو تا نیست. شما باید انواع بیانات روایات را ببینید، درا‌ین‌صورت می‌بینید یکی از مهمترین روشهای شارع در بیان احکام خودش همین است. تفاوت کلاس فقه که فقها یک حدیث را از صبغه فقهی آن بررسی می‌کنند با تلقی عموم مردم از منابع اصلی فقه، همین است که شارع در منابع اصلی فقه کل مسلمین را اداره کرده است. شریعت را در بستر اجتماع جا انداخته است و بهترین بیانات را در مقصود خودش داشته. قبلاً عرض کرده بودم که جیب هر مکلفی را هر اندازه‌ای هست، پر کرده است. این چیز کمی نیست.

خب یک کسی هست که طلبه است و جیبش فرق می‌کند! استاد ما احتیاط می‌کردند، کاری هم داشتند که مجبور بودند در جیبشان چیزی بگذارند. وقتی برای نماز می‌آمدند، در وقتی بود که مدیریت مغازه را داشتند، چیزهایی در جیبشان گذاشته بودند که نیاز داشتند. از آن طرف هم بیرون می‌آوردند و رسمشان بود. ولی اگر چیز مختصری بود در جیبشان می‌گذاشتند. گاهی جیبشان به این صورت بالا می‌آمد. یعنی در جیب مبارکشان این همه چیز جا داشت. شاید هم سفارش می‌کردند. می‌فرمودند شهوت لباسم ریخته است. خدا رحمتشان کند. شهوت لباس یعنی چه؟ یعنی قبایشان را به صبیه خود می‌دادند تا بدوزد. خیاط نداده بود. خیاط خانگی بود. حاج آقا هم آن را می‌پوشیدند و در بدن این نبودند که شانه آن به چه صورت باشد و بین لبه‌های قبا چطور جمع شود و ... . اصلاً در بدن اینها نبودند. خدا رحمت کند!

خب یک کسی است که جیبش بزرگ است، کسی است که جیبش کوچک است. شارع چه کار کرده؟ با منابع اولیه فقه به تناسب خودش جیب همه را پر کرده است. این کار کمی است؟! از آن طرف هم چیزهایی را برای کلاس فقه گذاشته است. گفته در کلاس فقه بفهمید. اینجا حضرت فرمودند «فلا». لا علة و لاشبهة فلا. شریعت این قدر سهله سمحه است. رفتید و دیدید ماه نیست، خلاص. شارع در اینجا خصوص احتیاط را ترغیب نکرده است. رفتید و دیدید که هوا صاف بود و ماه را ندیدید، چرا من شارع بگویم نه، به‌خصوص دوباره فردا را روزه بگیر؟! شارع ترغیب خصوصی نکرده است. اما اگر می‌خواهی احتیاط عمومی بکنی، بکن. وقتی امام با «فلا» اول به این مقصود می‌رسند، جیب عده‌ای را به تناسب رفتار خودشان به افضل نحو پر می‌کنند. اما وقتی بعداً پرسید «افطر الآن؟»،حضرت در اینجا می‌گویند افطار نکن. با «لا» صریحاً بدون اینکه ذره‌ای احتمال خلاف باشد، کلاس فقه را سراغ این می‌برند که روزه صحیح است. با اینکه «لا علة و لاشبهة، فلا»، اما روزه تو صحیح است. تا صحیح شد ثواب فقه می‌آید. استحباب می‌آید، اجزاء می‌آید و همه چیزها هم درست می‌شود. این حاصل عرض من برای روایت معمر بن خلاد است که از «لا» دوم شروع کردیم برای استظهار مستقر؛ در کلاسی که ما بدنبال احکام متعدد فقهی هستیم، با صبغه تعددش و فضیلتش و عزیمتش.

شاگرد: برای این عنوان دوم روایت، احب الیّ را فرمودید. طبق نقل شافعی مورد آن شبهه است.

استاد: نه، طبق نقل کاهلی. در نقل شیعه که این همه آمده، اصلاً مطلب شافعی نیست.

شاگرد: اما در عداد روایات سوم وقت له می‌آید.

> 52:02

استاد: روایتی که عرض کردم جامع بین این دو تا است، روایت دهم در باب ششم است. حضرت فرمودند:

> **سمعت الرضا عليه السلام يقول: الصوم للرؤية والفطر للرؤية، وليس منا من صام قبل الرؤية للرؤية وأفطر قبل الرؤية للرؤية قال: قلت له: اي بن رسول الله فما ترى في صوم يوم الشك؟ فقال حدثني أبي عن جدي، عن آبائه عليهم السلام قال: قال أمير المؤمنين عليه السلام: لان أصوم يوما من شعبان أحب إلي من أن أفطر يوما من شهر رمضان[1]**

در این روایت که هر دوی آنها جمع بود، دلالت خیلی واضحی دارد. اسمی هم از «لاعلة و لاشبهة» هم نبردند. باز هم هست.

شاگرد: تعداد روایت «وقق له» زیاد است، اینها را ترغیب به احتیاط خاص می‌گیری‌د؟

استاد: بله، ترغیب به احتیاط خاصی است که امام علیه‌السلام می‌فرمایند شک هم باشد. لذا گفتم در همان روایت کاهلی دوم الشک را شک بالفعل گرفتیم. وقتی بحث شهید ثانی و میرزای قمی بود، عرض کردم میرزای قمی گفتند که اصل شانیت کافی است، شهید ثانی فرمودند که باید بالفعل شک باشد، همان جا عرض کردم که شهید اینها را دیده‌اند. در روایت کاهلی این بود؟

> **عن الكاهلي قال: سألت أبا عبد الله عليه السلام عن اليوم الذي يشك فيه من شعبان، قال: لان أصوم يوما من شعبان أحب إلي من أن أفطر يوما من شهر رمضان[2]**

شهید فرمودند این «یشک»، یعنی بالفعل شک دارد. پس در آن روایت حضرت در دنباله‌اش ترغیب خاص می‌کنند برای شک بالفعل.

شاگرد۲: در بیان آخرتان فرمودید که اگر «ال» دوم نبود، معنای «ال» اول این است که نمی‌خواهد احتیاط خاصه را بکنید ولی احتیاط عمومی سر جایش است.

استاد: من این را با «ال» دوم عرض کردم. بدون «ال» دوم عرض نکردم.

شاگرد: اگر «ال» دوم نباشد... .

استاد: اگر نباشد که می‌گویی موقق هم نشدی.

شاگرد: خب دیگر احتیاط خاص نیست. اینکه فرمودید هر جا خواستید احتیاط عمومی کنید، آن هست؟ عرض من این است که او با «ال» حضرت، حتی نفی احتیاط عمومی را هم می‌فهمد.

استاد: من با این موافق هستم. یعنی عرف عام به این صورت می‌فهمند. مشکلی هم ندارید. چرا؟ با آن توضیحاتی که قبلاً عرض کردم، شارع می‌خواهد بخاطر مراعات می‌قاتیت، بخاطر مراعات نظم، بخاطر مراعات سهولت، بخاطر استیعاب شریعت، در زمان ال علة و لاشبهة می‌خواهد که شریعت برای همه آسان باشد. فلذا حضرت می‌فرمایند ال.

شاگرد: لذا احتیاط عمومی هم در اینجا معلوم نیست که باشد.

استاد: بله، به‌خاطر گام اول مانعی ندارد که از این حدیث استفاده شود.

شاگرد۲: ممکن است که به این صورت بگوییم چون حضرت او را دعوت کردند، مستحب است که روزه‌اش را بشکند. اگر با این پیش‌فرض جلو برویم از معمر انتظار می‌رود که روزه‌اش را باز کند، اما او باز نمی‌کند. بعد به روایت امام صادق استدلال می‌آورد. لذا در این فضا امام جواب می‌دهند که این حرف برای آن جا است، نه اینجا.

استاد: یعنی آن حرف برای احتیاط است، نه برای باز کردن روزه تو؟

شاگرد۲: وقتی حضرت دعوت می‌کنند، حتی اگر شب‌ه و علت باشد هم می‌توانند آن را افطار کند. اما او استدلال هم می‌آورد که اگر کسی روزه بگیرد و ماه رمضان بود، موفق شده است. ولی اینجا حضرت در جواب می‌فرمایند استدلالی که برای من می‌آوری، برای اینجا نیست. یعنی شاید فضای آن از فضای فقهی در بیاید. شاید مانند تخطئه کار او باشد. یعنی وقتی می‌گوییم بیا غذا را بخور، بیا.

استاد: نکته خوبی است. یعنی بگوییم اصلاً جایش نبود که تو این را مطرح کنی، آن چه که اقتضاء اوفقیت به فقه و شرع بود، این بود که وقتی می‌گوییم بیا بخور، بیایی و کاری نداشته باشی، نه اینکه بروی روایت بخوانی. ولی چیزی که هست، این است که حضرت به این سمت رفتند که با «فا» اول روایت را معنا کنند. خب این را چه کار کنیم؟

شاگرد: نمی‌خواستند معنا کنند، می‌خواستند بگویند برای اینجا نیست.

استاد: مانعی ندارد. از چیزهایی است که در ادامه که معمر می‌گوید «و کذلک»، معلوم می‌شود مطلب را نگرفته بود. این در ذهن من بود. یعنی معمر به بعد العصر می‌زند. اصلاً فضای جلسه فضایی بود که در ذهن مبارک حضرت، یک چیز بود که گفتند بیا بخور و ...، اما در ذهن او چیزهای دیگری بود. لذا حضرت با ذهن او در نمی‌افتادند و بگویند بد فهمیدی. مماشات می‌کردند. اما آدم از مجموع قضیه می‌فهمد که فضایی که حضرت القاء فرمودند فضای لطیفی بود. غیر از آنی است که معمر در ذهنش بود.

---

[1] وسائل الشيعة - ط الإسلامية ج۷ ص۱۸

[2] همان ۱۲

بازبینی #1
ایجاد شده در 19 مه 2026 13:27:59 توسط ... .
به روزرسانی شده در 19 مه 2026 13:31:10 توسط ... .